

בעל שור אחד אומר לבעל השור השני: "שורך הזיק". וזה, בעל השור השני, אומר לראשון: לא כי, אלא "שורך הזיק" שניהם פטורים.

ומתוצאת הגמרא כדלעיל:

תני, התנא במשנה שונה כאן דין זה רק ברמוז, **והדר מפרש**. ואחר כך חוזר ומפרש את הדין במשנה לקמן.

ומביאה הגמרא דרך נוספת לביאור דברי המשנה:

במתניתא תנא, בברייתא⁽³⁴⁾ שנה התנא לפרש את מה שאמרה המשנה "נכסים מיוחדין", שהם נכסים שיש להם בעלים, **פרט לנכסי הפקר**.

אך דנה הגמרא: **היכי דמי**, באיזה אופן מדובר בנכסי הפקר שהמשנה ממעטת אותם, האם כשהם היו המזיקים הפקר או הניזקים?

והגמרא מפרשת כי איך שנפרש, יקשה:

אילימא דנגח תורא דידן לתורא דהפקר, אם נאמר שהכוונה היא לשור של ישראל שנגח שור של הפקר, הרי תמוה: **מאן תבע ליה!**? וכי יש מי שיתבע את המזיק, עד שהמשנה צריכה להשמיענו שהוא פטור?

ואלא, אם נאמר שכוונת המשנה לפטור במקרה הפוך, **דנגח תורא דהפקר לתורא דידן**, שור של הפקר נגח שור של ישראל, אף זה תמוה, כי מי תובע ממנו לגבות מהשור? **ליזיל, וליתיה!** ילך הניזק, ויזכה בשור המזיק לעצמו, ואין מי שיעכב בעדו כי הרי השור הפקר.⁽³⁷⁾

ומשיבה הגמרא: אכן כוונת המשנה לפטור את השור המזיק במקרה שנגח שור הפקר לשור של ישראל. ומה

שנינו במשנה: **נכסים שהן של בני ברית**. חיוב נזיקין הוא רק כשהזיק נכסים של ישראלים, שהם בני ברית.

ודנה הגמרא: **למעוטי מאי**, מה באה המשנה למעט? **אי למעוטי דעובד כוכבים**, אם נפרש שבאה למעט ולומר שדוקא המזיק נכסים של ישראלים חייב לשלם, אבל המזיק נכסי גוי פטור, יקשה: **הא קתני לה לקמן**, הרי דין זה שנוי הוא בפירוש במשנה לקמן [לז ב]: **שור של ישראל שנגח שור של עובד כוכבים פטור**⁽³⁴⁾.

ומתוצאת הגמרא: **תנא**, התנא במשנה שונה כאן דין זה רק ברמוז, **והדר מפרש**, ואחר כך חוזר ומפרש את הדין במשנה לקמן.

שנינו במשנה: **נכסים המיוחדין**. חיוב נזיקין הוא בנכסים ה"מיוחדים" לאדם מסוים.

ודנה הגמרא: **למעוטי מאי?** מה באה המשנה למעט?

אמר רב יהודה: המשנה באה **למעוטי** אופן שבמקום הנזק היו כמה שוורים, ואין הניזק יודע איזה מהם הזיק את שורו. שאז, זה בעליו של שור אחד, **אומר לבעל השור השני: שורך הוא זה שהזיק!** ואתה החייב בתשלום הנזק. וזה בעל השור השני, **אומר לבעליו של שור הראשון**: לא שורי הזיק, אלא **שורך הזיק!**⁽³⁵⁾ וזו היא כוונת המשנה "נכסים מיוחדין", שיהיו השוורים המזיקים מיוחדין לאדם אחד, שלא יהיה ספק מי הוא המזיק המתחייב. אבל באופן מסופק כמו זה, שניהם פטורים.

אך תמדה הגמרא: **הא הרי דין זה תני**, שנוי הוא במפורש במשנה **לקמן** [לה ב], דתנן: **היו שנים**, שני שוורים של שני אנשים **רודפין אחר שור של אדם אחד אחר**, והוזק השור, ולא ידוע על ידי מי הוזק זה

34. וראה לקמן לח א מנין לומדים זאת.

35. **הרשב"א** העיר על לשון זו כי הרי אין הויכוח בין המזיקים אלא בינם לניזק.

36. תוספתא פ"א.

37. ראה בסוף ההערה הבאה בשם מרומי שדה שזהו מדין גביה.

תקנה, ואין המזיק שוה כלום. והלכך, אף אם מביא לחם ומקריבו, הוי פנים חדשות, ובשעת הנזק כבר נפטרו הבעלים, שהרי תם אינו משלם אלא מגופו, והרי אין כאן גוף, אלא שאפילו אם יהיה הדין כן, יש לו לניזק הזכות להביא לחם ולתקן שיהיה ראוי לגבות הימנו, ומשעה ראשונה יש כאן גוף לגבות כיון שביד הניזק לתקנו, ומכל מקום, בלא הבאת לחם, יש לומר שאין כאן מקום לגבות הימנו, ולזה קא משמע לן, כיון שהבעלים חייבים בלחמה, מקרי למפרע הבשר נכסי הבעלים לגבות הימנו. וראה עוד **באבן האזל** פ"ח מהלכות נזק"מ ה"ב.

האלה אין גובין מגוף השור⁽³⁹⁾. ו"נכסים מיוחדים" שאמרה המשנה, פירושו, שיהיו מיוחדים לאדם אחד משעת הנגיחה ועד שעת העמדה בדין⁽⁴⁰⁾.

ומביאה הגמרא שדין זה מפורש גם בברייתא:

תניא נמי הכי, שנינו כך בברייתא: יתר על כן,⁽⁴¹⁾ **אמר רבי יהודה: אפילו נגח השור אדם והרגו, ואחר כך הקדיש בעל השור את שורו, וכן אם נגח השור והרג אדם, ואחר כך הפקיר בעליו את השור פטור השור ממיתה, לפי שנאמר לגבי שור שנגח אדם [שמות כא] "והועד בבעליו, והמית איש, השור יסקל וגם בעליו יומת". סמכה התורה "והמית איש, והשור יסקל" ל"בעליו יומת", ללמדנו, שאין החיוב אלא עד שתהא מיתה של הניזק, דהיינו "והמית איש", והעמדה בדין, דהיינו "השור יסקל", שוין כאחד,⁽⁴²⁾ בבעלות**

ששאלת, מדוע לא ילך הניזק ויזכה בו? יש ליישב, שמדובר **בשקדם זכה בו אחר**.

דהיינו, לאחר ששור ההפקר נגח את שורו, זכה בו אדם אחר עוד לפני שהספיק הניזק לזכות בו. ומשמיעה המשנה כי למרות שבשור תם שהזיק יש זכות לניזק לגבות את נזקו מגופו של השור, בכל זאת, אם היה השור הנוגח הפקר בשעת הנגיחה, וזכה בו אדם אחר, אין הניזק יכול לגבות נזקו מגוף השור⁽³⁸⁾.

ועוד דרך לביאור דברי המשנה:

רבינא אמר, "נכסים מיוחדין" שאמרה המשנה, בא **למעוטי כשנגח השור, ואחר כך,** לפני שהספיק הניזק להעמידו לדין, **הקדיש הבעלים את השור.**

וכן, אם נגח השור, **ואחר כך הפקיר הבעלים את השור לפני שהעמידו הניזק לדין בשני האופנים**

שזה כמו הניזק, ולכן אם יתפסו עדיין נשאר חוב לשלם, וקמ"ל שפטורים הבעלים, כיון שהפקירו אותו קודם העמדה בדין.

40. נחלקו הראשונים בפטור זה של נגח ואח"כ הפקיר או הקדיש, באיזה שור מדובר? בשיטמ"ק מביא בשם המאירי ומהרי"י כץ שהקשו לר"ע הסובר יוחלט השור ואינו יכול למוכרו, אם כן ה"ה לענין הפקר והקדש הוי מוחלט, ואין בידו להפקירו. ומתריצים, שרבינא איירי במועד [וראה לעיל בהערה 38 בשם רבנו פרץ שאין אומרים יוחלט השור אלא אם כן היו בעלים בשעת נגיחה. אבל בנגח ואח"כ הפקיר זה לא מתרין] ואולם מהראב"ד [המובא בהערה 43] משמע שלמד שמדובר בתם, וכן כתב בשיטמ"ק בשם רבינו יונתן שמדובר בתם. וראה בחת"ס סימן קסה המבאר מדוע דין זה נאמר דוקא בתם. וראה עוד באבנ"מ סימן צג ס"ק כג. ומסתימת לשון הרמב"ם והשו"ע משמע שמדובר בין בתם ובין במועד. והאריך בזה באחיעזר אהע"ז סימן מא סק"ב.

ומה שהקשו לפי ר"ע דיוחלט השור, מביא בשיטמ"ק בשם רבינו יונתן, לחלק בין הפקר למכר. שבמכר, אע"פ שנתן דמים, עדיין שם בעלים ראשונים עליו, והוי כאילו לא מכרו. אבל כשהפקיר, פקע שם בעליו ממנו, וכדי לחייב צריך שיהיו לו בעלים משעת נגיחה עד שעת העמדה בדין [וראה בהערה 43]. וראה בלח"מ פ"ח מהלכות נזק"מ שאין נפקא מינה לדינא בין תירוצו של רבינא לתירוץ הקודם.

41. דהיינו, לא רק אם היה השור הפקר בעת נגיחה, אלא אף אם הופקר רק אחר כך. מהדו"ב.

42. רש"י מביא לשון הפסוק כפי שהבאנו, ואפשר לפרש בכוונת רש"י שמוזכר בתחילה 'בעליו' וכן בסוף מוזכר 'בעליו', ומשמע מזה שיהא הכל באותם בעלים. ובסוכת דוד [אות מב] כתב שמרש"י משמע שהוא דורש מסיפא דקרא "וגם בעליו יומת". אבל התוס' כתבו ש"והועד בבעליו" מדבר כשבאים ליעד את השור, ולכן אין לפרש שלומדים ממילים אלו, אלא

38. ובתוס' רבנו פרץ הקשה לפי רבי עקיבא [לקמן לג א] הסובר יוחלט השור לניזק, איך יוכל אחר לזכות בו, והרי הוא כבר הוחלט לניזק משעת עשיית הנזק? ומתריך, דלא זכי ליה רחמנא לניזק אלא בשור שיש לו בעלים בשעת הנזק, שבו דיבר הכתוב, דכתיב [שמות כא לה] "כי יגוף שור איש את שור רעהו". והרמב"ם הלכות נז"מ פ"ח ה"ד כתב דנפקא ליה מדכתיב "שור רעהו". וראה בשיטמ"ק שנלמד מהדין המוזכר לקמן, דבעינן שיהא בבעלים.

ומתבאר, שלולי מיעוט התורה, היה גובה הניזק מהשור, למרות שלא היו לו בעלים בשעת הנגיחה. והיינו, שחל על השור עצמו דין גביה, ולא מחמת הבעלים. וכתב הגר"ח [בחי' על השי"ס] שגם לאחר גילוי התורה ששור הפקר פטור, נשאר כך גדר החיוב, שחל על השור עצמו דין גביה, ומה ששור הפקר פטור, גזירת הכתוב היא שהוא פטור. והיינו, שלא נתחדש בתורה שהחיוב הוא על הבעלים ולא חיובא דשור, אלא באמת הוא חיובא דשור, רק שיש גזירת הכתוב לפטור בהפקר. וכן הוכיח האור שמח פ"ב מגניבה ה"א.

ובמרומי שדה כתב, שבית דין מגבין שור הפקר לניזק, ודוקא בדיעבד, אם קדם זכה בו אחר, פטור. אבל על פי דין, לכתחילה, אסור לאדם אחר לזכות בו ולהפסיד את שעבודו של הניזק, לפי שהניזק זוכה בו בתורת תשלומין. וזהו שאמרו בגמרא "ליזול, ליתיה".

[ובעיקר תירוץ הגמרא יש להעיר, שנכסים שאין בהם מעילה ונכסים של בני ברית מדובר בנזקין, ואילו נכסים מיוחדין מדובר במזיקין, וראה ברש"י וברע"ב המפרשים במשנה כפי ההזה אמינא, שמדובר בניזקין. וראה שם בתוי"ט.

39. הקשו האחרונים, באופן שהפקיר, נימא "ליזול וליתיה". וכתב מהדו"ב כי צריך לומר שמדובר באופן שקדם זכה בו אחר, והחידוש הוא שפטור למרות שהיה לו בעלים בשעת נגיחה.

והתורת חיים כתב, שמדובר במועד, והשור המזיק אינו

אחת, (43) שעל שניהם יחד נאמר "בעליו".

שואלת הגמרא: **וגמר הדין לא בעינן?** וכי אין צורך שיהא השור גם בבעלות אחת עד שעת פסיקת הדין, ודי בבעלות אחת עד שעת ההעמדה בדין? **והא, והרי מה שאמר הכתוב "השור יסקל", בגמר דין הוא דכתיב!** שהרי זה "השור יסקל", זה לאחר פסיקת הדין, ואם כן, יש לומר שעד גמר הדין צריכה להיות בעלות אחת (44).

אלא, אכן יש ללמוד שגם עד גמר הדין צריך להיות בעלות אחת על השור כדי לחייבו, ובאמת **אימא,** כך יש לומר ולשנות בברייתא: **עד שתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין כאחד** (45).

שנינו במשנה: **חוץ מרשות המיוחדת למזיק, שאם מעשה הנזק נעשה בתוך רשותו של בעל השור המזיק, פטור.**

ומבארת הגמרא את טעם הדין, משום **דאמר ליה** המזיק לניזק: **תורך ברשותי מאי בעי!** ? מה מעשה שורך בתוך רשותי. כלומר, המזיק אומר לניזק: אילו לא היה נכנס שורך לרשותי, הוא לא היה ניזוק (46).

שנינו במשנה: ובכל מקום, חוץ מרשות המיוחדת למזיק, **ורשות הניזק והמזיק** [חצר השותפים], כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ.

והגמרא, בבואה לפרש את דברי המשנה "ורשות הניזק והמזיק" דהיינו חצר השותפים, מקדימה להביא את דעת האמוראים בדין חצר השותפים, וכיצד יתפרשו דברי המשנה לפי שיטתם:

אמר רב חסדא אמר אבימי: חצר השותפין – חייב בה על השן ועל הרגל. אם בהמת אחד השותפין אכלה פירותיו של השותף השני המונחים

הלימוד הוא מטמיכות 'השור יסקל' ל'הועד בבעליו'. וכן כתבו **תוס' שאנץ ותוס' הרא"ש**.

43. א. כך כתב רש"י כמה פעמים "שיהא לו בעל אחד", שוין כאחד בבעל אחד, ולפי זה לא רק אם הפקיר והקדיש, אלא אף כשמכר לאחר, לכאורה, יהיה פטור. וראה **ברשב"א** שכתב, שאי אפשר לפרש דבעינן שיהא של איש אחד, דאם כן, אפילו נגח ומת ונפל קמי יורשין צריך להיות הדין שלא יהרג השור. לכן הוא מפרש, שכדי לחייב בתשלומי נזק של השור, צריך שיהיה השור ברשות בעלים שהם ברי חיוב תשלומים בנזקים, אפילו יהיו לו כמה בעלים ודלא כרש"י, הסובר שצריך בעלים אחד בלבד. אבל כשהפקיר או הקדיש, אין השור ברשות בר חיובא.

והאחרונים האריכו להקשות על שיטת רש"י הסובר שבעינן בעלים אחד, והביאו ראיות דלא כן [וראה **באחיעזר** ח"ג סימן מ"א שכתב ליישב שלפי רש"י אם ימכור, יתחייב מטעם "משתרשי ליה". ואולם **החזון איש** סימן ג' ס"ק ט"ז כתב בפשיטות שמה שכתב רש"י "בעל אחד" היינו בעלות ממין אחד, לאפוקי הקדש והפקר. וראה בשיעורי ר' **שמואל** שביאר סברת המחלוקת].

ב. **הראשונים** הקשו, היאך העמיד רבינא את המשנה כרבי יהודה, הרי ההלכה היא כרבנן החולקים עליו שם [לקמן מד ב]. ותירץ **הרא"ש** שרבנן נחלקו רק לענין שור שהמית אדם, אבל בשור שהמית שור מודים לרבי יהודה. אלא שעדיין הדברים צריכים ביאור, כי הפסוק שממנו לומד רבי יהודה "והועד בבעליו" מדבר בשור שהמית אדם. והקשה כן **בתוי"ט**. ותירץ, שהלימוד הוא ב"אם אינו ענין" ראה שם. **והראב"ד** תירץ, שאף על פי שלענין קטלא הלכה כרבנן, בכל זאת, לענין תשלומין הלכה כרבי יהודה, דכתיב "ומכרו את השור החי, וחצו את כספו", אלמא בדאית ליה בעלים בשעת תשלומין מיירי.

44. **בטור ושו"ע** סימן ת"ו ס"ג פסקו שאם נגח שורו של אדם, והפקירו בעליו קודם שעמד בדין, וחזר וזכה בו, חייב. והיינו, שאין צורך שיהיו לו בעלים במשך כל הזמן מהמיתה ועד גמר דין, אלא רק שיהיו לו בעלים בשעת מיתה, ובשעת העמדה בדין, ובשעת גמר דין. **והגר"א** בביאורו שם הוכיח כן מלשון הגמרא, כי אם יסוד הדין הוא שצריך שיהיו לו בעלים מתחילה ועד סוף, לא היה לגמרא להזכיר כלל העמדה בדין, אלא רק ממיתה ועד גמר דין, ובהכרח שרק באלו שלשה זמנים יש צורך שיהא לו בעלים. ואולם **ברש"י** מבואר דבעינן שיהיו לו בעלים מתחילה ועד סוף. ואף לדעת השו"ע, אם הפקירו, ואחר זכה בו, פטור. וצריך ביאור מה נפקא מינה אם מכר לאחר, שאנו פוסקים דחייב [ודלא כרש"י], לבין חזר אחר וזכה, דפטור. וראה ב"אילת השחר" בענין זה.

45. והקשה **הגר"ח מטלז**, למה לא נילף מהשור יסקל שגם מעשה הסקילה צריכה להיות בבעלים. וראה בברכת אברהם מה שכתב ליישב.

46. על פי לשון **הרמב"ם** [פ"א מהלכות נזקי ממון ה"ז]. **ובברכת שמואל** סימן טו מבאר שאין הפטור בזה רק מפאת שאין עליו חיוב שמירה בתוך חצרו, דלקמן כג ב מבואר שהיה סלקא דעתך לומר שאף אם שור הרג אדם ברשות המזיק יהא פטור מסקילה, וחיוב סקילה הרי הוא חיובא דשור, שהרי אף שור הפקר ההורג אדם חייב סקילה, וכן אף בשמר שמירה מעולה, ויצא השור והרג אדם, יסקל השור על אף שבעליו שמרו כראוי, ואם כן, מדוע יפטר ברשות המיוחדת למזיק? ומבאר, שהפטור הוא משום שנחשב הדבר שהניזק גרם לעצמו את הנזק, ובעל השור לא נחשב למזיק כלל [ואין זה כמו שן, שפטורה ברשות הרבים, כי התם הוי מזיק, אלא שפטרה אותו התורה מתשלום, אך כאן, שנכנס הניזק לרשות המזיק, אין הוא נחשב למזיק כלל].

ומבארת הגמרא: **לא תווי**, להביא ולרבות, את חיוב דין **קרן**, שור הנוגח בקרנו, שלא נכלל בין ארבע האבות שהוזכרו במשנה.

ודנה הגמרא: **הניחא לשמואל**, פירוש זה עולה יפה לשיטת שמואל, המפרש לעיל [ג ב, ד א] שארבעת הניזיקין שהוזכרו במשנה הם: רגל, בור, שן ואש, ולפי זה אכן לא הוזכר דין קרן במשנה, ולכן צריכה המשנה לרבות את הקרן.

אלא לרב, דאמר: תנא שור וכל מילי דשור, לשיטת רב המפרש ש"השור" האמור בין אבות הניזיקין הכוונה היא לכל האבות שיש בשור: קרן, שן ורגל, אם כן, קרן כבר נשנית במשנה, ולדבריו קשה, "כשהזיק חב המזיק", **לא תווי מאי?** מדוע הוסיפה ואמרה המשנה זאת, ומה הוא בא לרבות?

והגמרא מיישבת, בהביאה ברייתא המפרשת מה באה המשנה לרבות:

לא תווי, הא דתנו רבנן, לרבות את מה שפירשו חכמים בברייתא, וכך פירשו: מה ששנה התנא במשנה "כשהזיק חב המזיק", בא להביא [לרבות] את **שומר חנם והשואל, נושא [שומר] שכר והשוכר** שקבלו בהמה לשמירה, שאם הזיקה הבהמה ברשותן, **תם משלם חצי נזק, ומועד משלם נזק שלם**.⁽⁵³⁾ וכל זה, אם לא נעל השומר כראוי.

אבל, אם נעל כראוי בפני הבהמה, והגדר **נפרצה בלילה** מאליה, או **שפרצה לסטין**, ויצאה הבהמה והזיקה, **פטור**. כיון ששמר כראוי הרי הוא אנוס.

בחצר, או דרסה על כליו שבתוך החצר המשותפת, חייב בעל הבהמה המזיקה בתשלומי הנזק, כי חצר השותפין אינה כרשות הרבים שפטורים בה על שן ורגל, אלא כיון שאין לבני רשות הרבים רשות לילך בה, אף היא נחשבת ל"שדה אחר", שחייבה בה התורה בשן ורגל⁽⁴⁷⁾.

והגמרא מבארת לפי דבריו את דברי המשנה:⁽⁴⁸⁾

והכי קאמר, ולפי זה, כך הם פירוש דברי המשנה: בעל הבהמה חייב על נזקיה בכל מקום, **חוץ מרשות המיוחדת למזיק**. דאם הזיקה בתוכה, **פטור**. ואולם, אם הזיקה ברשות משותפת של **הניזק והמזיק**, בזה, **כשהזיק, חב המזיק**⁽⁴⁹⁾ לשלם את תשלומי הנזק⁽⁵⁰⁾.

ומביאה הגמרא דעה אחרת בדין חצר השותפין:

ורבי אליעזר אמר: חצר השותפין פטור בה על השן ועל הרגל. כי היות ולניזק יש רשות בחצר, אין היא נחשבת ל"שדה אחר", והרי היא כרשות הרבים, שפטור בה על שן ורגל⁽⁵¹⁾.

והגמרא מבארת לפיו את דברי המשנה:

והכי קאמר, כך הם פירוש דברי המשנה: בעל הבהמה חייב על נזקיה בכל מקום,⁽⁵²⁾ **חוץ מרשות המיוחדת למזיק**, וכן רשות הניזק והמזיק נמי, גם בה **פטור**.

עוד שנינו במשנה: **וכשהזיק, חב המזיק לשלם תשלומי נזק**.

51. **התוס'** ביארו שלמסקנת הגמרא נחלקו רב חסדא ורבי אלעזר רק בחצר משותפת שרשאים להשתמש בה רק לפירות ולא לשוורים. אבל בחצר שרשאים להשתמש גם לשוורים, לפי כולם פטור כי זה היו כרשות הרבים. וכתבו התוס', שבתחילת הסוגיא אפשר לפרש שני דרכים, או כפי המסקנא, או שעתה סברנו שנחלקו בחצר המיוחדת גם לשוורים וגם לפירות. ורק למסקנא נתבאר אחרת. ובשני הדרכים הללו תלוי כיצד לגרוס בהמשך הסוגיא [יד א] ראה שם.

52. יש להעיר מה הפירוש "ובכל מקום"? הרי ברשות הרבים פטור בשן ורגל, וחוף מרשות הניזק אין עוד מקום ששן חייבת עליו. ובאמת בהרבה נוסחאות לא גורסים מילים אלו במשנה. ראה בשינויי נוסחאות.

53. ופירשו **התוס'** שאין ברייתא זו קושיא לרב חסדא, שאמר כי "רשות הניזק והמזיק, ושהזיק חב המזיק" זה המשך אחד. כי

47. ראה רש"י לקמן [יד א ד"ה והפונדק]. וכל שכן שחייב בחצר השותפין על הקרן שאף ברשות הרבים חייב. רש"י. וראה הערה 51 באיזה חצר מדובר.

48. על פי ה"פני יהושע". וראה עוד ב"לחם אבירים" מהדו"ב. ואולם בראב"ד לקמן יד א משמע שרב חסדא ורבי אלעזר נחלקו בפירוש המשנה, משמע שהם עצמם אמרו את הביאור במשנה.

49. כלומר, המילים "ורשות הניזק והמזיק" הם תחילת המשפט הבא, ולא הסיום של המשפט הקודם.

50. והיינו אף בשן ורגל, דבקרן פשיטא, דאפילו ברשות הרבים חייב, וכל שכן הכא [רש"י]. אלא שיש להקשות, שמא מדובר בקרן, ובא להשמיענו שלא נחשב כרשות המזיק, שפטור. וכתב **הפנ"י**, שאף זה מילתא דפשיטא היא, כי היות ויש רשות לניזק להכניס את שורו, לא יתכן לומר "תורך ברשותי מאי בעי".

והגמרא דנה עתה בביאור דברי הברייתא:
אמר מר בברייתא: "כשהזיק חב המזיק", להביא
שומר חנם והשואל, נושא שכר והשוכר.

היכי דמי? באיזה אופן מדובר, מי הזיק את מי?

אילימא דאזיקה תורא דמשאיל לתורא דשואל⁽⁵⁴⁾
אם תאמר שמדובר באופן ששורו של המשאיל, השואל
בידי השואל, הזיק את שורו של השואל, ועל זה נאמר
"תם משלם חצי נזק", שהמשאיל חייב לשלם לשואל
על הנזק, יקשה: לימא ליה, הרי יכול המשאיל לומר
לשואל: אילו אזיק בעלמא, אילו שורי היה מזיק
שור של אדם אחד מהעולם, הלא בעית לשלומי
את, הרי אתה היית צריך לשלם לו, כיון ששמירתו
מוטלת עליך, ואם כן, השתא, דאזיקה לתורא
דידך, בעינא לשלומי! עתה, ששורי הזיק את
שורך, וכי אני צריך לשלם לך?!

אלא, שמא תאמר שמדובר באופן דאזיקה תורא
דשואל לתורא דמשאיל, ששורו של השואל הזיק
את השור של המשאיל, ועל זה נאמר שאם השור
המזיק הוא תם, משלם השואל למשאיל רק חצי נזק.

גם זה קשה: כי לימא ליה, יכול המשאיל לומר
לשואל: אילו איתזק מעלמא, בעית לשלומי
כוליה תורא, אילו היה שורי נזוק על ידי שור של
אדם אחר מהעולם, הרי היה עליך לשלם לי את
הדמים של כל השור, כי היתה עליך חובת השמירה
שהוא לא ינזק, ואם כן, השתא, דאזיקה תורא

והגמרא מבארת את הברייתא:

לעולם, דאזיקה תורא דמשאיל לתורא דשואל.
באמת מדובר בברייתא כשהזיק שור המשאיל את
שורו של השואל, והשמיענו התנא שהמשאיל חייב
לשלם את ההזיק. ומה שהקשית שיש לפוטרו משום
שעל השואל מוטלת חובת השמירה שלא יזיק,
ובכלל זה את שור המשאיל

והכא במאי עסקינן, מדובר כאן באופן שקיבל
עליו השואל רק את שמירת גופו של השור, שהוא
לא יזוק על ידי אחרים.

ולא קיבל עליו שמירת נזקיו, לא התחייב לשמור י"א-א
על השור שלא יזיק לאחרים.⁽¹⁾ ולכן, אם שורו של
המשאיל הזיק, חיוב התשלום הוא על המשאיל, אף
אם הזיק לשורו של השואל.

אך מקשה הגמרא על התירוץ: אי הכי, אם כך הוא,
שהברייתא מדברת כשלא קיבל עליו השומר שמירת
נזקיו, אם כן, אימא סיפא, אמור [פרש] את סוף
הברייתא: רפת אשר נפרצה בלילה, או שפרצה
ליסטים, ויצתה הבהמה והזיקה פטור.

ומשמע, דוקא כיון שנפרצה בלילה, פטור, כי אנוס
הוא. הא אם נפרצה ביום, יהיה השומר חייב.

לשיטתו היה די שתאמר המשנה "ורשות הנזק והמזיק חייב",
ומה שהוסיפה המשנה, בא לרבות.

54. "לכך נקט משאיל ושואל טפי מאינך שומרין, משום דפריך
שפיר טפי מהני, דאפילו בהזיק באנוס מחייב השואל". תוס'
רבנו פרץ. וראה עוד ב"תורת חיים" מה שכתב בזה.

55. הקשה רבנו פרץ: תימה, אמאי לא מוקי לה כגון דאזיק
תורא דמשאיל לתורא דעלמא, ושואל מחייב בניזיקין, כגון
שקיבל עליו שמירת נזקו. וכן כולהו. ויש לומר, דהא קתני לה
בהדיא לקמן [מד ב.], דקאמר בד' שומרים שנכנסו תחת
הבעלים, ואם כן, לא הוה איצטריך למתני כשהזיק חב המזיק
לאיתווי כה"ג, אף על גב דמצי לשנויי תני והדר מפרש
כדלעיל, מכל מקום, עדיפא דמיניה קא מתרץ. ועוד יש לומר,
דאם כן, הוי ליה למימר בהדיא בברייתא "לאיתווי שומר חנם
והשואל שנכנסו תחת הבעלים" כדקתני לקמן. אבל מדקתני
שהזיק ברשותם, משמע ברשות השומרים דהיינו שהזיק שורו
של שומר את שורו של בעל הבית או איפכא. וראה כן
בשויטמ"ק בשם תוס' הרא"ש.

1. החזון איש [סימן ז' סק"ו] העיר, שחיוב השומר לשלם את
הנזקים שהזיק השור אינם משום שהתחייב השומר לשלם את
הנזקים שיוזק השור, ואף אפשר שלא תועיל התחייבות שכזו,
כי כיצד ישתעבד לכל העולם לשלם להם נזקי שור שאינו
שלו? ולכן כתב החזו"א, שכל שומר המקבל דבר לשמור, הרי
לענין חיוב נזיקין משום "ממונו שהזיק", השומר הוא הנקרא
הבעלים, כי מי שבירד לשמור את השור, הוא הנקרא בעל
הממון לגבי חיוב נזקיו שיוזק. אך אם בזמן שנעשה שומר
לרצונו הוא הודיע במפורש שאינו מקבל עליו את שמירת
נזקיו, הוא אינו מתחייב על כך בעל כרחו, ולכן נשאר בעל
השור אחראי על נזקי ממונו כלפי העולם. ואם כן מקבל עליו
שמירת נזקים, והבעלים מסתלקים משמירת ממונם על סמך זה
שמקבל עליו השומר לשמור, נעשה השומר "בעלים" כלפי
העולם. וכיון שחייבה תורה בתשלומי הנזק את כל אלו
שמוטל עליהם חובת השמירה מנוק, נעשית חלות הדין של
חיוב נזקים על השומר בדיבור בעלמא. וכיון שמשכו הבעלים
את ידם משמירת נזקי השור על פי קבלתו של השומר הזה,
הרי הם נפטרים מחיובי נזקיו לפי שכבר אינם נחשבים בעלים

ומדוע? הא, הרי העמדנו שלא קיבל עליו השומר שמירת נזקיו של השור?⁽²⁾

מיישבת הגמרא את הקושיא: אכן ברישא מדובר כשלא קיבל עליו השואל את שמירת נזקיו. אלא שבהמשך הברייתא, הכי קאמר התנא:⁽³⁾ אבל, אם קיבל עליו השואל שמירת נזקיו של השור, והזיק שור זה שור של אחד מהעולם חייב השואל. ואם נעל השואל כראוי, ונפרצה בלילה או שפרצו ליסטים ויצתה והזיקה פטור השואל.⁽⁴⁾

ועתה הגמרא חוזרת לדין שן ורגל בחצר השותפין, ומקשה לשיטת רבי אלעזר, הפוטר:

איני? האמנם כך הוא הדין שחצר השותפין פטור בה מנזקי שן ורגל? והרי אין זה כך!

והא תני רב יוסף [רב יוסף שנה ברייתא, האומרת]: חצר השותפין וכן הפונדק [בית הארחה שרגילין אורחים ואכסנאין לשכור בו מקום לשהיה ולינה, והשוכרים הריהם כשותפים], אם הזיקה בהמת אחד השותפים או בהמת אחד מהדרים בפונדק, חייב בהן על השן ועל הרגל. כי היות ואין לבני רשות הרבים רשות בה אלא רק לדריים בה, נחשב מקום זה ל"שדה אחר". הרי מפורש בברייתא שלא כדעת רבי אלעזר. ואם כן, תיובתא דרבי אלעזר! דבריו נדחו והופרכו מהברייתא.

משיבה הגמרא: אמר לך, יכול לומר לך רבי

אלעזר: ותסברא, מתניתא מי לא פליגי? וכי סבור אתה שאין ברייתא החולקת וסבורה כמוני?

והתניא בברייתא: ארבעה כללות [כללים] היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בחיובי נזקין, לגבי המקום בו התבצע הנזק:

א. כל נזק שנעשה במקום שהוא רשות השייכת לניזק ולא למזיק חייב המזיק בתשלום כל הנזק.⁽⁵⁾

ב. אם נעשה הנזק במקום שהוא רשות דמזיק לחוד, ולא שייך לניזק פטור המזיק מכל תשלום.⁽⁶⁾

ג. אם נעשה הנזק במקום שיש רשות גם לזה [לניזק] וגם לזה [למזיק], כגון חצר השותפים והבקעה [שיש רשות לשניהם להשתמש בה] פטור בה על השן ועל הרגל. שהיות ואין שדה זו מיוחדת רק לניזק, אין היא נחשבת ל"ביער בשדה אחר" שאמרה התורה.

אבל על הנגיחה, ועל הנגיפה [שדחפה בגופה] ועל הרביצה, ועל הבעיטה אם הזיקה באחד האופנים האלו, כיון שהן תולדות ה"קרן", הרי⁽⁷⁾ תם משלם חצי נזק, ומועד משלם נזק שלם.⁽⁸⁾

ד. מקום שאין שם רשות לא לזה ולא לזה [לא למזיק ולא לניזק], כגון חצר שאינו של שניהם⁽⁹⁾ חייב בו על השן ועל הרגל נזק שלם. וכן על הנגיחה ועל הנשיכה ועל הנגיפה ועל הרביצה

לה תחילתו בפשיעה וסופו נמי בפשיעה. וראה עוד תירוצים נוספים בשיטמ"ק ובמהדו"ב. וראה בברכת שמואל מה שכתב לבאר פלוגתת הראב"ד והרא"ש.

3. כלומר, כאילו נחסרו דברים בברייתא.

4. ומדובר דאזיק תורא דמשאיל לתורא דעלמא וחייב השואל. ראה פנ"י.

5. הכוונה אף לקרן, כפי שהגמרא תבאר בהמשך.

6. כי יכול לומר לניזק "תורך ברשותי מאי בעי". רשפי.

7. כמבואר לעיל ב ב.

8. וכיון דלשניהם רשות בה הוי לה כרשות הרבים שבה התם משלם חצי נזק וכדלקמן, רשפי.

9. הגמרא מפרשת בהמשך שהכוונה שאינה של שניהם אלא של אחד, והיינו של הניזק.

לגבי נזקים שזיק השור. ועוד, כיון שמסרוהו הבעלים לשומר, נחשב הדבר ששמרו אותו כראוי, לפי שאינם צריכים לחוש שיפשעו השומרים בשמירתם. וראה גם בחידושי הגרש"ש סימן א.

וראה עוד בדין שומר, האם צריך שיקבל על עצמו שמירת נזקיו כדי שיתחייב בהם, מה שנחלקו הרמב"ם והראב"ד בפ"ד מנז"מ ה"י, ומה שכתב בחידושי הגר"ח, ובאה"א"ז ריש הל' נו"מ.

2. הראשונים נחלקו בטעם הדבר שלא פירשה הגמרא את הסיפא דקאי על חיוב המשאיל כמו ברישא, ולא קשה למה ביום חייב ובלילה פטור. הרא"ש כתב משום שהמשאיל אף ביום פטור, כיון שהיתה עומדת במקום שמור ואין עליו לידע שנפרצה ולחזור אחריה. אבל השואל שבא ברשותו, אף שאנוס הוא בפריצת הכותל, מכל מקום היה לו להיזהר לרדוף אחר הבהמה כשיצאה, ולחזור ולהכניסה ולנעול בפניה כיון דיום הוא. וכו' כתבו הרשב"א ורבינו פרץ. ואולם הראב"ד כתב להיפך, שהמשאיל אף בלילה חייב, דכיון שהשומר לא קיבל עליו שמירה, הוי כאילו הניחה ללא שמירה, שאם היתה אצלו כשנפרצה בלילה היה יודע מזה, והיה שומרה שלא תזיק, והוי

והגמרא מחזקת את התירוץ: **דיקא נמי**, ניתן לדייק את החילוק הזה מלשון הברייתות עצמן: **דקתני הכא**, הברייתא דרב יוסף מזכירה יחדיו "חצר השותפין והפונדק", הרי שהיא מדברת בחצר שותפין שהיא **דומיא דפונדק**, הדומה לפונדק, ופונדק אינו מיועד להילוך שוורים כיון שיש שם סחורות ורכוש, והשוורים יכולים להזיק ולטנף, ובכזה אופן אף בחצר השותפין חייב. ואילו בברייתא ד"ארבעה כללות" **קתני התם דומיא דבקעה**. שהברייתא אומרת "חצר השותפין והבקעה", הרי שהיא מדברת בחצר שותפין הדומה לבקעה, ובבקעה יש רשות בה גם לשוורים, ובאופן כזה בחצר השותפין פטור.

ומסיקה הגמרא: **שמע מינה**, אכן ניתן להוכיח מדקדוק לשון הברייתות כפי תירוץ הגמרא.

מתקיף לה רבי זירא: מדוע חילק התרצן ואמר שחצר המיוחדת רק לפירות ולא לשוורים חייב בה על השן והרגל? הרי **כיון דמיוחדת היא לשניהם לפירות**, למזיק כמו לניזק, לא ניתן להחשיבה כחצר הניזק יותר מאשר חצר המזיק, ולמה יתחייב בשן ורגל? **הא בעינן "ובער בשדה אחר"**, **ולכא**! בשן ורגל חייבים רק כשהנזק נעשה בחצר הניזק, הנקראת "שדה אחר", וזה אינו שדה אחר.⁽¹¹⁾

אמר ליה אבוי לרבי זירא: אמנם מיוחדת היא לשניהם לפירות, אך **כיון דאינה מיוחדת להם לשוורים**, ושורו של המזיק נכנס שלא ברשות, "שדה אחר" **קרינא ביה**. נחשב שהשור נכנס והזיק ב"שדה אחר".⁽¹²⁾

ובעקבות ישוב הברייתות, שמדברות באופנים שונים, מעלה הגמרא אפשרות שאף רב חסדא ורבי אלעזר לא

ועל הבעיטה, שהן תולדות של קרן תם משלם חצי נזק, ומועד משלם נזק שלם.

הרי מתבאר שברייתא זו סוברת שחצר השותפין פטור בה על השן והרגל, וחולקת על הברייתא של רב יוסף, ואם כן, רבי אלעזר סובר כדעת ברייתא זו.

ועתה הגמרא דנה האם יש צורך לומר גם לשיטת רב חסדא שהברייתות חלוקות:

קתני מיהת, שנינו בכל אופן בברייתא זו: **חצר השותפין והבקעה פטור בה על השן ועל הרגל**.

ואם כן, **קשיא אהרדי** הברייתות סותרות זו את זו! והאם נאמר אף לרב חסדא שהברייתות חלוקות?

ומתרצת הגמרא: **כי תניא ההיא**, מה ששנינו בברייתא של "ארבעה כללות" שחצר השותפין פטור בה על השן ועל הרגל, מדובר **בחצר המיוחדת לזה ולזה בין לפירות ובין לשוורים**. בחצר ששניהם רשאים גם להניח בה את פירותיהם וכן רשאים הם להכניס בה את שווריהם. וכיון שלשוורים יש רשות להיכנס שם, אין זה נחשב ל"בער בשדה אחר", כי יש רשות גם למזיק להכנס שם, והרי זה כרשות הרבים, שפטור בה על השן והרגל.

ואולם **ההיא הברייתא דרב יוסף**, המחייבת בחצר השותפין, מדברת **בחצר המיוחדת** אמנם לזה ולזה, אך הם רשאים להניח שם רק **פירות, ואינה מיוחדת להם להכניס שם שוורים**. דכיון שלניזק יש רשות להכניס את הפירות, ולמזיק אין רשות להכניס שם שוורים הרי **לגבי שן, הויא לה חצר הניזק**, כחצרו של הניזק לגבי אכילת הפירות, כי נחשב שהשור "בער בשדה אחר".⁽¹⁰⁾

10. פירשנו את מהלך הסוגיא כפי הגירסא שלפנינו, וכפי שנתבאר לעיל [יג ב] בתוס' ד"ה חצר. והתוס' שם הביאו גירסא נוספת "ותסברא מתניתין מי פליגי", ובסוף גורסים "אלא כי תניא ההיא וכו'". לפי גירסא זו פירוש התירוץ הוא, שמצאנו ברייתא הסותרת והאם נאמר שהן חלוקות, אלא ודאי צריך לחלק שמדברים באופנים שונים. ולפי זה כל מהלך הגמרא הם המשך הדברים לפי רבי אלעזר. ויוצא שרבי אלעזר סובר שחצר המיוחדת רק לפירות חייב בשן ורגל, ורבי חסדא החולק סובר שאף במיוחדת גם לשוורים חייב על השן. אך למסקנא מבאר רבינא שהם נחלקו במיוחדת רק לפירות, ולפי זה במיוחדת גם לשוורים לפי כולם פטור.

11. הפני יהושע מבאר שקושיית רבי זירא היא על החילוק בין מיוחדת לשוורים למיוחדת רק לפירות, כי היות וכבר אמרת שבמיוחדת לשוורים מדו כולי עלמא שלא שדה אחר הוא, אם כן, מאי שנא מיוחדת לפירות ממיוחדת לשוורים? דהא עיקר קרא "בשדה אחר" קאי על הפירות. וראה עוד בשיטמ"ק בשם הרב ר' משה.

12. מצאנו כמה דרכים באחרונים בביאור נקודת המחלוקת בין רבי זירא לאבוי:

10. פירשנו את מהלך הסוגיא כפי הגירסא שלפנינו, וכפי שנתבאר לעיל [יג ב] בתוס' ד"ה חצר. והתוס' שם הביאו גירסא נוספת "ותסברא מתניתין מי פליגי", ובסוף גורסים "אלא כי תניא ההיא וכו'". לפי גירסא זו פירוש התירוץ הוא, שמצאנו ברייתא הסותרת והאם נאמר שהן חלוקות, אלא ודאי צריך לחלק שמדברים באופנים שונים. ולפי זה כל מהלך הגמרא הם המשך הדברים לפי רבי אלעזר. ויוצא שרבי אלעזר סובר שחצר המיוחדת רק לפירות חייב בשן ורגל, ורבי חסדא החולק סובר שאף במיוחדת גם לשוורים חייב על השן. אך למסקנא מבאר רבינא שהם נחלקו במיוחדת רק לפירות, ולפי זה במיוחדת גם לשוורים לפי כולם פטור.

ואולם לפי הגירסא שלפנינו יוצא שגם במהלך הגמרא סברנו שהם חולקים רק במיוחדת לפירות, וכפי שאמר רבינא למסקנא. כי לפי הגירסא שלפנינו הגמרא חילקה לפי רב חסדא

גופא, גוף הברייתא: ארבעה כללות היה רבי שמעון בן אלעזר אומר בנזקין: כל נזק שנעשה במקום שהוא רשות השייכת לניזק ולא למזיק חייב בכל.

ומדייקת הגמרא: חייב "על" הכל, לא קתני הברייתא לא אמרה חייב "על" הכל, שמשמעו כי הוא מתחייב בכל צורות הנזק שנעשו ברשות זו, כולל השן והרגל והקרן. אלא אמרה הברייתא "חייב בכל", שמשמעו **בכולו נזק**, שכל נזק שנעשה ברשות זו [כולל קרן], מתחייב לשלם את כל הנזק [נזק שלם].

ודנה הגמרא: **מוני?** – הברייתא הסוברת שברשות הניזק משלם קרן נזק שלם, בשיטת מי היא אמורה? – בשיטת **רבי טרפון היא**, דאמר: **משונה קרן**, נזקי קרן ותולדותיה, משונים הם, שאין דרכה של בהמה בכך,⁽¹³⁾ ואם הזיקו **בחצר הניזק נזק שלם משלם**.⁽¹⁴⁾

אך שואלת הגמרא: אם הברייתא בשיטת רבי טרפון, אימא **סיפא**, אמור את סוף הברייתא: רשות שאינה מיוחדת לא לזה ולא לזה, כגון חצר שאינו של שניהם, חייב בה על השן ועל הרגל.

והרי יש לדון: **מאי**, מה הכוונה שהרשות היא לא לזה ולא לזה?

אילימא, אם נאמר, לא לזה ולא לזה כלל, אלא דאחר, שהרשות אינה לא של הניזק ולא של המזיק אלא של אדם אחר, אם כן, יקשה: **והא בעינא**

חולקים אלא דיברו באופנים שונים:

אמר ליה רב אחא מדיפתי לרבינא: לימא, מדמתניתא לא פליגי, אמוראי נמי לא פליגי? כשם שיישבנו שאין הברייתות חלוקות, נאמר שגם האמוראים רב חסדא ורבי אלעזר לא חולקים, אלא שרב חסדא המחייב בחצר השותפים מדבר בחצר המיוחדת רק לפירות ולא לשוורים, לכן חייב דהוי כחצר הניזק. ורבי אלעזר הפוטר בחצר השותפים מדבר בחצר המיוחדת גם לפירות וגם לשוורים, ולכן פטור שאין זה "שדה אחר".

אמר ליה רבינא לרב אחא מדיפתי: אין, אכן אפשר לומר שלא נחלקו.

ואם תמצא לומר פליגי, ואם תכריע לומר שנחלקו, אין לפרש את מחלוקתם בחצר המיוחדת גם לפירות וגם לשוורים, כי בה לפי כולם פטור, שאין זה "שדה אחר", ולא נחלקו אלא בחצר המיוחדת לפירות ואינה מיוחדת לשוורים, ובקושיא דרבי זירא, ובפירוקא דאביי פליגי. נחלקו בקושיית רבי זירא ובתירוצו של אביי.

רבי אלעזר סבר, חצר המיוחדת לפירות, כיון שמיוחדת גם למזיק לפירות, אינה נחשבת כ"שדה אחר", וכפי שהקשה רבי זירא. ואילו רב חסדא, המחייב, סובר כפי שתירץ אביי, שכיון שאין לשור המזיק רשות להיכנס לחצר, נחשב שנכנס והזיק "בשדה אחר".

ועתה הגמרא חוזרת לבאר את הברייתא של "ארבעה כללות":

יש לו רשות להכניס שם את שורו, היינו את המזיק בעצמו, ומה שיש לו רשות להכניס פירות כמו לניזק, אין זה מגרע כח חצר הניזק, לכן נחשב השותף כאחר, דלכולי עלמא הוי חצר הניזק. וראה עוד בדרכי דוד.

13. קרן תמה וכל תולדותיה קרי "משונה", הואיל ושינו את וסתן שלא היה דרכן בכך. רש"י.

14. "מדקאמר כל שהוא רשות לניזק חייב בכל, משמע טעמא דרשות הניזק, הא לאו הכי, אינו חייב בכל אלא במקצת, ומאי היא? אי שן ורגל, לא מחייב כלל אלא ברשות הניזק, אש ובור אפילו ברה"ר חייב בכל, אלא לא משכחת לה אלא קרן ואליבא דרבי טרפון, דאמר ברה"ר חצי נזק וברשות הניזק, כיון שהוא כ"כ משונה שהזיק שם, נשתנה דינו וחייב נזק שלם". נימוקי יוסף.

בקובץ ביאורים [אות יא] ביאר, שמחלוקתם היא בביאור המילה "ובער", האם היא מתייחסת למזיק, או לדבר הניזוק. רבי זירא סבר שהיא מתייחסת לדבר הניזוק, וכיון שהחצר מיוחדת לשניהם לפירות, אין אני קורא בה "ובער בשדה אחר", כיון שהדבר הניזוק אינו נמצא ב"שדה אחר", לפי שגם המזיק רשאי להניח שם פירות. אבל אביי סובר שהיא מתייחסת לדבר המזיק, וכיון שלגבי השור היא נחשבת חצר הניזק, שאין לו רשות להכניס את שורו לשם, לכן אני קורא בה "ובער בשדה אחר".

ואילו בספר **חידושי ר' אריה לייב** סימן ס"ה ביאר, שלדברי הכל "שדה אחר" משמעותו היא שדה אשר מיוחדת לניזק, ושלא תהיה מיוחדת למזיק, אלא שנחלקו האם הרשות שיש למזיק להכניס פירות, שהם דבר הניזק, מבטלת את דין "חצר הניזק". רבי זירא סובר שכאשר יש רשות למזיק להכניס פירות, שהיא זכות לגבי הדבר הניזק, הרי זה מגרע בדין חצר הניזק. ואילו אביי סובר, שרשות המזיק מגרע דין חצר הניזק רק אם

עזוב את המשנה, כלומר, אל תטרח ליישבה לשיטת תנא אחד, ותא אבתראי, בוא אחרי ואמור כמותי, שהעמדתי שהמשנה אכן היא ברישא כרבי טרפון, וסיפא כרבנן.

וכך גם בברייתא זו, מה שאמרה ברישא שבחצר הניזק משלם נזק שלם, הרי זה לשיטת רבי טרפון. ובסיפא שאמרה שבחצר הניזק תם משלם חצי נזק, הרי זה לשיטת רבנן.

והגמרא מביאה תירוץ נוסף:

רבינא משמיה דרבא אמר: הברייתא כולה, בשיטת רבי טרפון היא. ומאי "לא לזה ולא לזה" שאמרה הברייתא בכלל הרביעי, והכרחנו שהפירוש הוא שאינו של שניהם אלא של הניזק לחוד, כוונת הברייתא היא: **לא לזה ולא לזה לפירות אלא דחד.** לענין להכניס פירות לחצר אין רשות לשניהם, אלא לניזק לחוד. אבל **לזה ולזה**, למזיק ולניזק, יש רשות להכניס שוורים. דלכן, **לגבי היזק שן הויא לה חצר הניזק**, כיון שלענין הכנסת פירות אין רשות להכניס בה אלא לניזק.⁽¹⁷⁾

אבל **לגבי היזק דקרן**, הויא לה רשות הרבים, כיון שלשניהם יש רשות להכניס שם שוורים. ולכן אין התם משלם אלא חצי נזק אף לרבי טרפון.

אך שואלת הגמרא: **אי הכי**, אם זו היא כוונת הברייתא בכלל הרביעי, למה אמרה הברייתא שיש

"ובער בשדה אחר", **ולכא!** שהרי על נזקי שן ורגל חייבים רק כשהנזק נעשה בשדה של הניזק, ולא בשדה של אדם אחר.⁽¹⁵⁾

אלא פשיטא, פשוט הוא שיש לפרש כך את דברי הברייתא: **לא לזה ולא לזה.** כלומר, חצר שאינה שייכת לשניהם, **אלא דחד**, שייכת רק לאחד מהם, דהיינו לניזק. וכוונת הברייתא היא לחצר הניזק.

וקתני סיפא, ושנינו בסיפא של הברייתא, **תם משלם חצי נזק, ומועד משלם נזק שלם.**

וכיון שנתפרש שמדובר בחצר הניזק, ובה אמרה הברייתא שהתם משלם רק חצי נזק, **אתאן לרבנן**, הרי זה כשיטת רבנן, **דאמרי, משונה קרן**, אף **בחצר הניזק חצי נזק הוא דמשלם.**

ואם כן קשה, הרי הברייתא סותרת את עצמה, כי **ברישא אמרה כשיטת רבי טרפון**, ואילו **בסיפא כרבנן.**

מתרצת הגמרא: **אין**. אכן אפשר לומר שהברייתא ברישא אמרה כשיטת רבי טרפון, ובהמשך אמרה כשיטת רבנן.

ומוכיחה הגמרא שניתן לומר כן: **דהא לקמן** [טו ב] שאלה הגמרא על המשנה שם, שברישא היא נקטה כשיטת רבי טרפון ובסיפא כרבנן, **ואמר ליה שמואל לרב יהודה: שיננא** [שנון,⁽¹⁶⁾ חריף], **שבוק מתניתין**,

למה לא סילקת פירותיך וכו'.

לכן גורס רבינו תם "ולא לזה ולא לזה לשוורים", שלשניהם אין רשות להכניס שוורים. ולכן לגבי שן הוי חצר הניזק, כיון שרק לניזק יש רשות להכניס פירות. ולגבי קרן הוי רה"ר, כיון שלענין שוורים אין לניזק רשות יותר מאשר למזיק, לכן אין זה כחצר הניזק.

והנימוקי יוסף מפרש את גירסת רש"י והרי"ף, דלענין פירות אין רשות אלא לאחד, ובעוד שפירותיו בתוכה אין רשאים להכניס שם שוורים "והדעת מכרעת כן שלא יאכלו שוורים של זה פירותיו של חברו", ורק כשהוציא זה את פירותיו יכול כל אחד לתת שם שוורים שלו, וזה הפירוש "לזה ולזה לשוורים". ומבאר בחידושי אנשי שם, שכוונת הנמו"י ליישב בזה את קושית התוס'. וראה בחזון איש סימן יא סק"ב שלפי זה לא נחלקו לדינא רש"י והרי"ף עם התוס'.

ואולם האחרונים פירשו את גירסת רש"י והרי"ף, כיון שיש רשות להכניס פירות רק לאחד ולא לשני, אם כן הוי כאילו התנה עם השני שישמור בהמתו שלא תאכל את הפירות [ראה ים של שלמה סימן לו]. והחזו"א שם מבאר, כיון שלאחד נתנו רשות לפירות ולא לשני, נכלל בזה גם כן שהניזק לא יצטרך

15. ד"שדה אחר" משמע בשדה שהוא של אחר שזה מבער [ראב"ד]. וראה ברא"ש סימן יז מה שכתב.

ויש שהקשו מכאן למה שכתב הרי"ף לעיל בריש פרקין דפטור שן ורגל ברה"ר משום דאורחיה הוא, ראה בפ"ח [אות ל"ב]. ובאהא"ז פ"א מגז"מ הל"ח, ובחידושי ר' אריה לייב מה שכתב ליישב.

16. על פי הערוך, ומביא שיש מפרשים "גדול שיניים". [ראה מסורת הש"ס חגיגה טו ב]

17. גירסת רש"י ר"ח והרי"ף היא כגירסא שלפנינו, "לזה ולזה לשוורים". ומתבאר לשיטתם, שחצר המיוחדת לשניהם לשוורים, ולאחד לפירות, נחשב לחצר הניזק, וחייב. והקשו התוס', שבגמרא משמע שאם יש לשניהם רשות להכניס אין זה נחשב לחצר הניזק, כפי שהעמדנו את הברייתא דרב יוסף שמדובר שאינה מיוחדת לשוורים, וכן אביי אומר "כיון דאינה מיוחדת לשוורים שדה אחר קרינא ביה" משמע דוקא שאינה מיוחדת לשוורים וראה לעיל הערה 12. ובתוס' תמה ר"ת מטעם נוסף, שאם יש לשוורים רשות להיכנס, יכול לומר לו

ומיתומים אין גובים אלא שווה כסף, קרקעות ולא מטלטלין.

ב. והשומה והחיוב, נעשים בפני בית דין מומחין, ועל פי עדים שהם בני חורין, ובני ברית, ולא עבדים כנענים או גויים.

ג. והנשים אף הם בכלל הנזק, בכלל דיני הנזיקין כאנשים.

ד. ופעמים שהנזיק והמזיק משתתפין בתשלומין. וכפי שיבואר בגמרא.

גמרא:

שנינו במשנתנו "שום כסף".

ודנה הגמרא: מאי מה הפירוש "שום כסף"?

אמר רב יהודה, כך הוא פירושו: שום זה, שומת הנזק, לא יהא אלא בכסף, שבית דין יעריכו את הנזק בשווי כספי, והמזיק ישלם לניזק סכום זה.⁽¹⁸⁾

והגמרא מוכיחה מזה לדברי הברייתא:

תנינא להא שנינו במשנה הזאת את מה ששנו חכמים בברייתא. דתנו רבנן:⁽¹⁹⁾ פרה שנכנסה לחצר של אחר, והזיקה בדריסה את הטלית של בעל הבית. וטלית שהזיקה פרה ואחר כך כשטלית זו הייתה מונחת ברשות הרבים,⁽²⁰⁾ נתקלה בה הפרה והזיקה,⁽²¹⁾ אין אומרים: תצא פרה בטלית, וטלית בפרה! שבעל הטלית יטול ללא שומא את הפרה שהזיקה את טליתו, ובעל הפרה יקח ללא שומא את

ארבעה כללים? והרי רק שלשה כללים הוו. כי הכלל הרביעי נתבאר כבר בכללים הקודמים, שדין זה, שאם יש רשות רק לניזק להכניס שם פירות הוי חצר הנזק וחייב בשן ורגל, הרי כבר שמענו אותו בכלל הראשון "כל שהוא רשות לניזק ולא למזיק". ומה שחייב בקרן במקום שיש לשניהם רשות להכניס שם שוורים, גם זה נתבאר כבר בכלל השלישי, שאם יש רשות לזה ולזה, תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם.

משיבה הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק: אמנם שלשה כללות הם, כלומר לעניין דינם יש שלשה כללים:

א. ברשות הנזק — חייב נזק שלם אף בקרן תמה.

ב. ברשות המזיק — פטור מכל.

ג. בחצר השותפים — פטור משן ורגל, ובקרן משלם התם חצי נזק ומועד נזק שלם.

אולם בארבעה מקומות הן. כי יש חצר שותפים שפטור בה על שן ורגל, ויש חצר השותפין שחייב בה על שן ורגל, כגון במיוחדת לניזק לפירות ולשניהם לשוורים. לכן שנינו ארבעה כללות.

מתניתין:

משנה זו מוסיפה כללים בדיני נזקים, ובגמרא יתבאר מה היא כוונת המשנה בכל כלל וכלל, ומה היא באה למעט:

א. שום שומת הנזיקין לא תהא אלא בכסף.

שלא שייך שיהא באותה הזדמנות, כי לענין הטלית שהזיקה, מדובר דוקא בחצר הנזק, ולעניין הפרה שהזיקה מדובר ברשות הרבים. וצריך לומר, שהיה בזה אחר זה, וכפי ששמע ברש"י. [וראה עוד בתוס', שאף שהיא משנה לקמן בהמניח, צריך לומר שתנא והדר מפרש].

והתוס' פירשו ששני דינים נפרדים הם: האחד, "פרה שהזיקה טלית, אין אומרים תצא פרה בטלית", מדובר שכוונתה היתה להזיק, והוי קרן, וקמ"ל שאין השור מוחלט לניזק כדעת רבי עקיבא, אלא אמרינן "יושם השור", כדעת רבי ישמעאל. והדין השני, "טלית שהזיקה פרה, אין אומרים תצא טלית בפרה", מדובר שמת בעל הטלית ובא לגבות מיתומים, שלא נאמר, אף שאין גובין ממטלטלין ביתומים, בכל זאת, מגוף המזיק ניתן לגבות מהם, לכן קמ"ל שלא. וראה בביאורי התוס' בחברותא על התוס' מה שכתבנו בביאור הדברים. וראה שם בשם רבינו פרץ שזו היא כוונת המשנה "שום כסף", לעניין

לשמור פירותיו שלא ינזקו משורו של השותף, והוי כאילו נתן לו זכות דלעניין פירותיו הוי חצר הנזק. וראה עוד בחידושי ר' אריה לייב סימן ס"ה מה שכתב לבאר בזה.

18. ומה שבאה המשנה לחדש בזה, ראה להלן הערה 22.

19. ושמע מינה דברייתא עיקר היא. רשפי. וראה לעיל י ב.

20. כלומר, לא ברשות בעל הטלית, שאז אמר לו "תורך ברשותי מאי בעי".

21. כך פירשו התוס' את שיטת רש"י, שהזיקו זה את זה. וכן כתבו, "פירש רש"י, שהזיקו שניהם זה את זה, כגון שנתקלה הפרה בטלית, ונקרעה הטלית, ונשברה רגלה של הפרה". ומשמע שמפרש שהיה זה באותה הזדמנות. והתוס' הקשו,